

Kurzus kódja: BBN-FLM-403:56

Kurzus címe: Variációk westernre 2.: A klasszikus amerikai western műfaji alternatívái

Tanár neve: Benke Attila

Kurzus időpontja, helye: Csütörtök 17:30-19:00, -135

Kurzus típusa: Szeminárium

Kurzus leírása:

A western műfaj lineáris transzformációjának tételét (mások mellett például Thomas Schatz vázolta fel ezt az evolucionista elméletet) többek között Tag Gallagher kérdőjelezte meg, aki szerint a western a filmtörténet során nem a műfaji dekonstrukció, azaz hatvanas évekbeli revíziója („öntudatosabbá válása”) felé tart. Szubverzív westernek előfordulhatnak bármikor (1960 előtt és után is) a műfaj történetében. Minthogy az egyes alkotók, művek különféleképpen reagálhatnak a western klisékészetét felhasználva bizonyos társadalmi, politikai, filmipari stb. körülményekre, így ezekből a szubverzív (vagy, ahogy nevezni fogjuk őket a félév során: revizionista, alternatív) westernekből pedig a hősábrázolásban, világvilágképében, konfliktuskezelésben, párbajkezelésben és végkifejletben konzervatív, a hollywoodi fősodor által képviselt ideológiákkal, konform normával (mely már a 19. századi ponyvaregényekben is létezett), a tradicionális western történettel párhuzamosan megalkotható egy alternatív, műfajilag és ideológiailag non konform western történet (melynek gyökerei az 1800-as évek folklórájába nyúlnak vissza).

A western két fő változata, tradicionális és alternatív variációi mellett a műfaj a filmtörténet során számos más transzformáción esett át, illetve számos más zsánerral találkozott. Elhagyta a Vadnyugat korát, és kortárs, 20-21. századba költözött (*Bad Day at Black Rock*, *Billy Jack*, *Melquiades Estrada három temetése*). Sőt, elhagyta a prérít és Monument Valley-t is, csupán jellemző cselekménytípusait és hőseit tartotta meg, új lakhelye a modern város lett a rendőrfilmekben vagy a bosszúthrillerekben (*Piszkos Harry*, *Bosszúvágó*). De a westernt felhasználták indirekt politikai kommentárok megfogalmazásához (*Délidő*, *Kék katona*), illetve a filmművészet nagy szerzői (mint Robert Altman) szétfeszítették a műfaj kereteit, és csupán ürügyként, díszletként kezelték a Vadnyugatot és karaktereit saját gondolataik formába öntése végett (*Hud*, *Az utolsó mozifilm*, *Buffalo Bill és az indiánok* stb.). Így e kurzus fő kérdése, hogy ha az amerikai westernt alkotók, filmszerzők vagy más műfajok saját képükre formálják, akkor ez milyen következményekkel jár a műfaj sémáit (hősábrázolás, világvilágkép, párbaj, végkifejlet stb.) és a western által képviselt ideológiákat (Turner-tézis, fejlődéselv, család, csoport, nemzet stb. kérdéseit) tekintve? Egyáltalán: miért és mire használják a westernt az amerikai filmtörténetben a kezdetektől napjainkig?

A kurzus célja így kettős: egyfelől bemutatni a western különféle alternatíváin keresztül a tradicionális és a revizionista / alternatív műfajfilm közti különbséget, másfelől pedig a szemináriumok során áttekintjük, hogy a western milyen hatást gyakorolt a többi műfajra, illetve a western milyen formában él tovább ötvenes évekbeli fénykora, és hatvanas évekbeli presztízsvesztése után. A szeminárium során főként a western két leggyakrabban alkalmazott, legalapvetőbb alműfaja és annak verziói állnak az elemzés centrumában (az úgynevezett „town tamer” westernnek és az indiánwesternnek). Az analízis kizárólag az amerikai fősodorra koncentrál, és bár az elméleti és történeti megközelítést egyszerre érvényesíti, az órák nem filmtörténeti korszakokként, hanem egymásra épülő tematikák alapján haladnak. A kötelező filmekről részletesebben fogunk beszélni közös vita keretében, az órák utolsó felében, így a szemináriumvezető számít a hallgatók aktív részvételére.

Az órák a szorgalmi időszak második hetében (FEBRUÁR 19-én) kezdődnek!

Részletes tematika:

1. Általános műfajelméleti bevezető

Műfaji evolúció vs. műfaji variáció, műfajfejlődés vs. műfajfejlesztés. Párhuzamos műfaj történetek. A revizionista műfajfilm fogalma (Geoff King, John G. Cawelti, Barbara Klinger, Tag Gallagher, Todd Berliner elméletei).

Kötelező film: *John Ford: Hatosfogat (1939)*

Ajánlott: Thomas Ince: Az indián nő szíve (1913), D. W. Griffith: The Massacre (1914), Az Asszonyember (1914)

2. A norma: a tradicionális western fogalma és elméletei

A western definíciója. Idő- és térfogalmak a műfajjal kapcsolatban. A western előzményei a populáris kultúrában. A western kialakulása. Hősábrázolás, világkép, párbaj, végkimenetel. Western és ideológia. Turner-tézis. Transzformáció: a western természetes fejlődési iránya. Robert Warshaw, André Bazin, Cawelti, Thomas Schatz, Will Wright, Jim Kitses, Király Jenő elméletei.

Kötelező film: *Kertész Mihály: Dodge City (1939)*

Ajánlott film: Idegen a Vadnyugaton (1953), The Gunfighter (1950), Monte Walsh (1970), Tom Horn (1980), True Grit (2010)

3. Az alternatíva: a revizionista western

Western és kollektív emlékezet. Transzformáció és revízió. A Turner-tézis megcáfolása. Revizionista western a hatvanas-hetvenes években – és a korszak előtt / után.

Kötelező film: *Arthur Penn: Kis Nagy Ember (1970)*

Ajánlott film: Lawman (1971), The Shootist (1976), Nincs bocsánat (1992), Meek's Cutoff (2010)

4. A western mint parabola 1.

A parabola fogalmának alkalmazhatósága a műfajfilmekre. Westernparabola vs. parabolikus western. A negyvenes-ötvenes évek társadalmi-politikai kríziseinek reprezentációja a westernben.

Kötelező film: *Fred Zinnemann: Délidő (1952)*

Ajánlott film: The Ox-Bow Incident (1943), Ördögcsoros (1950), Johnny Guitar (1954)

5. A western mint parabola 2.

A hatvanas-hetvenes évek. Háborúellenes tüntetések, ellenkultúra. Műfaj és politikai szerepvállalás. Westernparabolák a kortárs filmben. Richard Slotkin: Gunfighter Nation.

Kötelező film: *Martin Ritt: A hallgatag ember (1967)*

Ajánlott film: Vad banda (1969), Kék katona (1970), Posse (1993), Django elszabadul (2012)

6. A westernstruktúra kortárs közegben

A műfaj klisékészletének működése modern környezetben. Elégia és dekonstrukció. Rodeófilmek.

Kötelező film: *Clint Eastwood: Gran Torino (2008)*

Ajánlott film: Bad Day at Black Rock (1955), David Miller: Az utolsó cowboy (1962), The Chase (1966), Junior Bonner (1972), Melquiades Estrada három temetése (2005), The Last Stand (2013).

7. A western és a többi műfaj 1.: komédia és paródia

Western és vígjáték. Western és paródia. Komikum, transzformáció és revízió. Mel Brooks.

Kötelező film: *Mel Brooks: Fényes nyergek (1974)*

Ajánlott: Asszonylázadás (1939), Támogasd a seriffed! (1969), Cable Hogue balladája (1970), Irány Délre! (1978), Maverick (1994), Hogyan

rohanj a veszTEDbe? (2014)

8. A western és a többi műfaj 2.: a rendőrfilm / vigilante film mint western

A rendőrfilm mint „urbánus western”. A rendőrfilm mint a western „örököse”. Clint Eastwood és Charles Bronson karakterei.

Kötelező film: *Don Siegel: Pizskos Harry (1971)*

Ajánlott film: Coogan blöffje (1968), Billy Jack (1971), Bosszúvágó (1974), Walking Tall (1974), Taxisofőr (1976)

9. A western és a többi műfaj 3.: thriller és horror

Western-thriller. Western-horror. Vadász és vad szerepe: hős vagy antagonistá?

Kötelező film: *Robert Aldrich: Ulzana portyája (1972)*

Ajánlott film: Lopakodó hold (1969), Chato földje (1972), Fehér bölény (1977), Alkonytájt (1987), Seraphim Falls (2006)

10. A western és a többi műfaj 4.: a sci-fi és a fantasy mint western (Star Trek, Star Wars, Éli könyve)

Utópia és disztópia. Az új határvidék: az Űr. A posztapokaliptikus sci-fi. Star Trek: sorozat és filmek.

Kötelező film: *Michael Crichton: Westworld (1973)*

Ajánlott film: Star Trek: Spectre of the Gun (1968), Star Wars (1977), Waterworld (1995), Jonah Hex (2008), Éli könyve (2010)

11. A western és a többi műfaj 5.: Melodráma és egyéb kalandműfajok

Western és gengszterfilm. Western és melodráma. Western és más kalandműfajok (háborús film, útifilm, samurájfilm).

Kötelező film: *Walter Hill: Az utolsó emberig (1996)*

Ajánlott filmek: A megkövült erőd (1936), The Last Sunset (1961), The Honkers (1972), All the Pretty Horses (2000), Az utolsó samuráj (2003), Kill Bill 1-2 (2003, 2004)

12. A western határterületei: destrukció és művészfilmes olvasatok

Szerzői olvasatok. Robert Altman és Monte Hellman. A műfaj határainak átlépése. Modern művészfilm vs. műfajfilm. Kritikai önreflexió.

Kötelező film: *Jim Jarmusch: Halott ember (1995)*

Ajánlott film: The Shootist (1965), Zacharia (1971), Greaser's Palace (1972), Az utolsó mozifilm (1971), Buffalo Bill és az indiánok (1976), Walker (1987), Vérző olaj (2007)

Kurzus teljesítésének követelményei:

Legfeljebb 3 hiányzás

Rövid dolgozat a kötelező filmekből és az órai anyagból a vizsgaidőszak első hetében.

Félév végére (a vizsgaidőszak első hetében írandó dolgozat időpontja utáni hétvége) 10-12 ezer karakteres elemzés leadása megadott témák alapján.

Kötelező / ajánlott filmek: Kötelező filmek:

1. *John Ford: Hatosfogat (1939)*
2. *Kertész Mihály: Dodge City (1939)*
3. *Arthur Penn: Kis Nagy Ember (1970)*
4. *Fred Zinnemann: Délidő (1952)*
5. *Martin Ritt: A hallgatag ember (1967)*
6. *Clint Eastwood: Gran Torino (2008)*
7. *Mel Brooks: Fényes nyergek (1974)*

8. *Don Siegel: Piszkos Harry (1971)*
9. *Robert Aldrich: Ulzana portyája (1972)*
10. *Michael Crichton: Westworld (1973)*
11. *Walter Hill: Az utolsó emberig (1996)*
12. *Jim Jarmusch: Halott ember (1995)*

Kötelező / ajánlott irodalom:

Kötelező olvasmányok:

1. Bazin, André: A western fejlődése. In: Király Jenő (ed.): *Film és szórakozás*. Budapest: MOKÉP - Magyar Filmtudomány Intézet és Filmarchívum, 1981. pp. 146-154.
2. Benke Attila: Legendák revíziója. Adalékok Király Jenő westernelméletéhez. *Metropolis* (2013) no. 4. pp. 52-66.
3. Cook, David A.: *Lost Illusions. American Cinema in the Shadow of Watergate and Vietnam, 1970–1979*. New York: Charles Scribner's Sons, Macmillan Library Reference USA, 2000. pp. 159-161.; 173-182.
4. Gallagher, Tag: Shoot-Out and the Genre Corral: Problems in the „Evolution” of the Western. In: Grant, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 262-277.
5. Greff András: Új s új lovasok. Western a XXI. században. *Filmvilág* (2008) no. 3. pp. 4-8.
6. Pintér G. István: És a film megteremté a westernhőst. *Filmkultúra* (1986) no. 8. pp. 3-13.

Ajánlott olvasmányok:

- Baker, Brian: *Masculinity in Fiction and Film. Representing Men in Popular Genres 1945-2000*. New York: Continuum International Publishing Group, 2006.
- Bazin, André: A western avagy a par excellence amerikai filmművészet. In: Balogh Gyöngyi (szerk.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III.: Tömegfilm*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1979. pp. 103-109.
- Benke Attila: Western-reformáció. Az 1950-1980 közötti revizionista westernnek az identitásválság tükrében. *Metropolis* (2010) no. 3. pp. 32-56.
- Benke Attila: Vadnyugat jelen időben. A western mint parabola. *Filmvilág* (2015) no. 2. pp. 4-10.
- Berkes Ildikó: *A western*. Budapest: Gondolat, 1986.
- Berliner, Todd: *Hollywood Incoherent. Narration in Seventies Cinema*. Austin: University of Texas Press, 2010. pp. 90-118.
- Cawelti, John G.: Chinatown and Generic Transformation in Recent American Films. In: Grant, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 243-262.
- Coyne, Michael: *The Crowded Prairie: American National Identity in the Hollywood Western*. London; New York: I.B. Tauris, 1998.
- Hahner Péter: Hatlövetű történelem. Western: legendák és tények. *Filmvilág* (2004) no. 5. pp. 30-37.
- Jarvie, I. C.: A western és a gengszterfilm: néhány mítosz szociológiája. In: Józsa Péter (szerk.): *Művészetszociológia*. Budapest: Közgazdasági és jogi könyvkiadó, 1978. pp. 107-119.
- Király Jenő: Apropó western... A magyar kalandfilm problémái. In: Király Jenő (szerk.): *Film és szórakozás*. Budapest: MOKÉP–MFIFA, 1981. pp. 155–236.
- Király Jenő: Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában. Budapest: Korona, 1998. pp. 118-143.
- Király Jenő: A film második gyermekkora. *Filmvilág* (1992) no. 3. pp. 4-13.
- Király Jenő: A film szimbolikája III. A kalandfilm formái 1. Budapest –

-
- Kaposvár: Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék – Magyar Televízió Zrt., 2010. pp. 264-285
- Kitses, Jim: The Western. In: Staples, Donald A. (szerk.): The American Cinema. Washington: Forum Series, 1983. pp. 311-325.
- Kitses, Jim: Horizons West. Directing the Western from John Ford to Clint Eastwood. New Edition. London: BFI, 2009.
- Klinger, Barbara: „Cinema/Ideology/Criticism” Revisited: The Progressive Genre. In: Grant, Barry Keith (szerk.): Film Genre Reader III. Austin: University of Texas Press, 2003. 75-92.
- Kovács Patrik: Egybegyűrt kánonok – A neowestern 1-2. Prizma Online. <http://prizmafolyoirat.com/2012/02/06/kovacs-patrik-egybegyurt-kanonok-a-neowestern-1/>; <http://prizmafolyoirat.com/2012/02/10/kovacs-patrik-egybegyurt-kanonok-a-neowestern-2/>
- Slotkin, Richard: Gunfighter Nation: The Myth of Frontier in Twentieth Century America. New York: Atheneum, 1992.
- Keathly, Christian: Trapped in the Affection Image. Hollywood’s Post-traumatic Cycle (1970-1976). In: Elsaesser, Thomas – Horwath, Alexander – King, Noel (szerk.): The Last Great American Picture Show. New Hollywood Cinema in the 1970s. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004. pp. 293-306.
- McGee, Patrick: From Shane to Kill Bill: Rethinking the Western. Oxford – Malden: Blackwell Publishing, 2007.
- Neale, Steve: Westerns and gangster films since the 1970s. In: Neale, Steve (ed.): *Genre and contemporary Hollywood*. London : BFI Publishing, 2002.
- Neve, Brian: Film and Politics In America. A social tradition. London, New York: Routledge, 2005.
- Pápai Zsolt: Reneszánsz és reformáció. Bevezetés az 1960-70-es évek hollywoodi filmjébe. *Metropolis* (2010) no. 3. pp. 10-32.
- Rafter, Nicole: Shots in the Mirror. Crime Films and Society, Oxford; New York, Oxford University Press, 2000, 71-92.
- Rubin, Martin: Thrillers. Cambridge, UK; New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1999.
- Rudolf Dániel: Trekológia. A Star Trek-franchise története I-II. *Filmtett* (2013) <http://www.filmtett.ro/cikk/3349/a-star-trek-franchise-tortenete-i>; <http://www.filmtett.ro/cikk/3350/a-star-trek-franchise-tortenete-ii>
- Schatz, Thomas: Hollywood Genres: Formulas, Filmmaking, and the Studio System. New York: Random House, 1981.
- Schatz, Thomas: The Western. In: Gehring, Wes D. (szerk.): Handbook of American Film Genres. New York, London: Greenwood Press, 1988. pp. 25-46.
- Vajdovich Györgyi – Varga Zoltán: A vámpírfilm alakváltozatai. Budapest: Áron Kiadó – Meridián Kiadó, 2009. pp. 185-190.; 205-217.
- Varró Attila: A műfajok eredete. Kulturális evolúció. *Filmvilág* (2009) no. 12. pp. 12-14.
- Varga Zoltán: A Vadnyugat sikolya. Western-thriller. *Filmvilág* (2004) no. 8. pp. 36-39.
- Wood, Robin: Hollywood From Vietnam to Reagan ...and Beyond. New York, Columbia University Press, 2003
- Wright, William: Six Guns and Society. A Structural Study of the Western. Berkeley: University of California Press, 1975.
-